

УДК 81.373.43: 050 (477.73) Світлана Каленюк (Миколаїв)

НЕОЛОГІЗМИ ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ МОВИ ЗМІ МИКОЛАЇВЩИНИ У статті схарактеризовано функціонування неолексем у миколаївських ЗМІ та проаналізовано функціонування нової економічної, науково-технічної лексики у періодиці Миколаївщини, обґрунтовано неологізми як джерело розвитку словникового складу мови. Ключові слова: неологізм, лексика, засоби масової інформації, терміни. The paper describes the operation neoleksem in Nicholas media and analyzed the functioning of the new economic, scientific and technical vocabulary in periodicals Mykolayiv reasonably neologisms as a source of vocabulary. Key words: neologism, vocabulary, media time.

На сучасному етапі мовна практика засобів масової інформації (ЗМІ) визначає основні тенденції розвитку лексико-семантичної, словотвірної, синтаксичної структур мови. Еволюціонуючи разом із політичною, економічною, науковою, культурною сферами громадського життя, мова публіцистики першою опиняється перед потребою словесного оформлення нових реалій. Вивчення процесів неологізації, виділення функціональних типів неолексем, їх класифікація, систематизація провокують активний розвиток сучасної лінгвістики. Актуальність неологічної тематики в українському мовознавстві засвідчують праці Л. Паламарчука, О. Тараненка, В. Коломієць, Л. Лисиченко, Н. Клименко, Ж. Колоїз, Г. Вокальчук, Г. Віняр, В. Герман, І. Самойлової, Д. Мазурик, Н. Попової, О. Коваль, С. Лук'яненко та ін. Специфіку інноваційних процесів у мас-медіа розглядали В. Герман, М. Кочерган, Є. Карпіловська, І. Кочан, Т. Коць, Л. Струганець, О. Стишов, Н. Попова, Д. Мазурик та ін. Сучасні ЗМІ посіли чільне місце у процесі передачі інформації. Зокрема, на теренах Миколаївщини за останній час утворилось безліч нових редакцій, інформаційних агентств, що розповсюджують актуальні відомості про стан навколишнього середовища. Мета статті – схарактеризувати функціонування неолексем у ЗМІ, мотивувати джерело розвитку словникового складу мови періодики Миколаївщини. Виникнення мовних інновацій позначено індивідуальними рисами, адже воно відбувається у межах мовної компетенції окремого носія мови та лише через певний час може поширитися на всю комунікативну практику соціуму. Початком для появи мовної інновації слугує незначне «хитання» в мовленні, певний зсув у мовній нормі, до чого приводять ряд факторів (потреба у мовній зміні, її доцільність, невідповідність норми актуальному моменту, незабезпечення розуміння інформації та ін.). О. Стишов стверджує, що «мова українських мас-медіа віддзеркалює стан сучасної української мови, відбиваючи її багатофункціональність, ступінь інтелектуалізації, оновлення та стилістичне перегруповання словника» [4, с. 12]. С. Єрмоленко визнає мовну практику ЗМІ як таку, що відіграє визначальну роль у виробленні мовного стандарту, формуванні мовних смаків, моди на слововживання. Процеси, наявні у сучасній мові, є наслідком впливу певних екстралінгвістичних факторів на функціонування мови, зокрема, крах тоталітарної системи; створення нової державності, демократичні процеси в політиці та суспільстві; розвиток науки, техніки, освіти; процеси глобалізації, інтернаціоналізації суспільства; інтеграція в інформаційний

простір тощо. Саме ж функціонування мови ми можемо схарактеризувати такими тенденціями: збільшується кількість учасників масової та колективної комунікації, підсилюються

Розділ III. Мова засобів масової комунікації

125

особистісні риси в мовленні, безадресне мовлення знаходить конкретного адресата, зростає діалогічність спілкування; розширюється сфера спонтанного спілкування, не тільки особистого, але й публічного; різко зростає психологічне несприйняття бюрократичної мови минулого; з'являється необхідність у нових засобах вираження та формах образності; з'являються назви нових явищ та відроджуються назви тих, що заборонені чи забуті в епоху тоталітаризму й тепер повертаються з минулого [3, с. 12-14]. Згадані вище тенденції є проявом мовного смаку. У публіцистиці спостерігаємо індивідуальні неологізми для посилення експресії вислову, напр.: «З тими, хто не вмів скинути темні окуляри вболівальника, подивитися на речі пильним, тверезим і об'єктивним поглядом, страждає на киевофобію, особливого бажання дискутувати немає» (УП, № 22, 2013 р.); «Артикуляційні відмінності між голосними і приголосними учні можуть досягнути, шукаючи відповіді на запитання, чому і яку групу звуків дехто з дослідників називав «ротозкривачами», а яку – «ротозакривачами» (УП, №10, 2013 р.). Інтенсивно використовуються в мові сучасних ЗМІ слова та терміни на позначення реалій, пов'язаних із особливостями господарської, економічної, фінансової діяльності країн Заходу, що стають характерними для України: лізинг «форма довготермінової оренди майна (машин, обладнання, транспортних засобів тощо) за умови поступового погашення заборгованості» [1, с. 618], лістинг 1) «система допуску до біржових торгів тільки тих цінних паперів, що пройшли експертну перевірку на якість»; 2) «друкована інформація про результат обробки яких-небудь даних ЕОМ; роздрук такого тексту на папері» [1, с. 622], ф'ючерс «біржова угода з продажу товарів або цінних паперів із зобов'язанням постачання чи надання їх покупцеві в певний момент у майбутньому за цінами, які діяли на час укладання контракту» [1, с. 1553], франчайзинг 1) «спеціальні привілеї, які надано урядом приватному підприємству, за що останнє сплачує податок»; 2) «форма економічного сприяння, коли фірма, що має тверді позиції на ринку, надає новоствореній або дочірній фірмі чи індивідууму обладнання, технології, допоміжні матеріали, ноу-хау і товарні знаки, а також право робити бізнес протягом певного періоду у визначеному місці» [1, с. 1549] та ін., напр.: «Минулого літа, коли він реалізував щомісяця продукції на 10 тис. грн., уклав договір фінансового лізингу з банком на три роки» (РП, №49 (3284), четвер, 5 грудня 2013 р.); «Trident Television, британська приватна компанія збирається придбати в державної телевізійної компанії франчайзинг на 25 років на один з двох національних телеканалів України» (РП, №49 (3284), четвер, 5 грудня 2013 р.). Варто відмітити, що останнім часом спостерігається не лише процес інтенсивного засвоєння українською мовою іншомовних економічних термінів, а й активне продукування власне національних, утворених за українськими дериваційними моделями та словотвірними типами: ринковик, вільноринковий, грошозбиральний, грошопровід, податківець/податковик, податкоплатник, податкодавець тощо, пор.: «Грошозбиральна компанія, відбувалася на очах, з прямого дозволу і під недремним оком всіх належних органів державної влади, її конкретних відповідальних осіб» (РП, №19, 2013 р.). У новітній період розвитку української мови простежується тенденція до кількісного зростання

змішаних, або «гібридних» термінів: валютноокупний «той, який виправдовує затрати на своє виробництво (у валюті)» [1, с. 110], високоліквідність, відеоринок, підприємство-монополіст, лізингодавець, відеопідприємець та ін. напр.: «3 грудня відеопідприємці зберуться в Будинку кіно в Києві на ділову зустріч» (УП, № 18, 2013 р.). Широко функціонують також одиниці, що передають важливі економічні процеси, дії, заходи, що здійснюються нині в нашій державі: санація «збільшення кредиту, надання субсидій та інші фінансові заходи держави або банків із метою допомоги великим підприємствам, компаніям, що перебувають під загрозою збанкрутування» [1, с. 1292], монетаризація «процес проведення монетарної політики; проведення економічної політики, спрямованої на стримування збільшення грошової маси та зменшення інфляції» [1, с. 687], курсоутворення «процес встановлення курсу валюти чи курсової вартості акцій» [1, с. 599],

ЛІНГВІСТИКА. Випуск XXII

126

іпотека «позика, що видається під заставу нерухомого майна, а також застава нерухомого майна під таку позику» [1, с. 505], пор.: «Відповідно потрібні санація економіки, створення сприятливого інвестиційного клімату й підвищення якості управління» (РП, №17, 2013 р.). Варто відзначити, що частина таких слів наближається до соціально-економічної та навіть політичної термінології, пор.: секвестрування, секвеструватися «пропорційне скорочення коштів, передбачених бюджетом, в умовах подолання його дефіциту» [1, с. 1303], доларизація «широке використання долара у внутрішньому грошовому обігу країни, для якої долар є іноземною валютою» [1, с. 315], розмитнення «проходження митного контролю» [1, с. 1252], взаємозалік «безготівкове погашення взаємних платіжних зобов'язань у рівновеликих сумах (сировиною, товарами, послугами)» [1, с. 125] тощо, напр.: «Оскільки бюджетних доходів «живими грошима» хронічно бракує, витратні статті бюджету зазвичай пропорційно секвеструються» (РП, №35 (3270), четвер, 29 серпня 2013 р.); «Зараз ми здійснюємо взаємозаліки з пенсійним фондом» (РП, №18, 2013 р.). У досліджуваних джерелах з'явилися й активно побутують лексеми, що називають нові професії, рід занять економічного характеру: дистриб'ютор, маркетолог, аудитор/авдитор та ін. Близькими до них є назви осіб за певними економічними видами діяльності: біржовик, трастовик, монетарист, санатор, олігарх, а також залучених до того чи іншого виду економічної співпраці осіб, наприклад, фондоодержувач, лізингоодержувач, валютотримач тощо, пор.: «Надто часто українські дистриб'ютори найвідоміших світових компаній насправді виявляються самозванцями, про яких "материнській" фірмі взагалі нічого не відомо» (РП, №11, 2013 р.); «Подяки на адресу молодого монетариста годі було б сподіватися. Його звинувачують у всіх гріхах» (РП, №11, 2013 р.). Широко представлено в мові сучасних ЗМІ нові слова на означення ряду зарубіжних, спільних та українських концернів, компаній, асоціацій, спілок, підприємств, фірм, фондів, програм, напр.: «Гербалайф», Укрпромінвест, УНЕКА, «Схід-Захід», «Агрокомсинтез», Енергоконсалтинг», «ЗовнішЕкономБізнес» тощо. Засвідчено, що з-поміж них домінують однослівні лексеми, переважно оформлені як складноскорочені слова, напр.: «Арбітражний суд Чернігівської області порушив справу №9/105/326 про банкрутство дочірнього підприємства "ЮРКОСТ" СЗАТ фірми «Агрокомсинтез» (РП, №10, 2013 р.). Наприкінці ХХ ст. у суспільстві виявлено небажані та негативні економічно-фінансові явища, афери, зловживання, що відображено в таких словах, як:

комерціалізація, тінізація, гіперстагфляція, корупціонер, відеопіратство, автоспекулянт, електрозłodій та ін., напр.: «Прем'єр-міністр вживає всіх заходів для боротьби з тінізацією економіки» (РП, №5 (3240), четвер, 31 січня 2013 р.); «Головний аргумент поясень наших офіційних осіб – обмеженість пропускнуої спроможності КПП, нестача митників, а ще – небувала кількість автоспекулянтів і автоконтрабандистів. І все це дійсно так» (РП, №11 (3246), четвер, 14 березня 2013 р.). Називаючи негативні явища у сучасному суспільному житті, відповідні номінації містять у своєму значенні виразну оцінну семантику. Отже, сфера економічної лексики має значне поширення у миколаївських засобах масової інформації. У кожному із аналізованих джерел виявилися неолексеми на позначення нових або незнайомих широкому загалу понять, предметів. Усі вони позначають нові економічні поняття, явища, події, пов'язані з грошовим обігом, банківською діяльністю тощо. Загалом, лексика, що засвідчує матеріальний стан миколаївців не відрізняється від неолексем, що з'являються в загальноукраїнському економічному просторі, але окремі нові поняття зрозумілі лише на досліджуваній території. Мова ЗМІ враховує уподобання, смаки реципієнтів, відображає актуальні події, що тягне за собою використання «актуальних неологізмів». Тому, у мові газет, журналів, телебачення, радіо спостерігаємо появу найбільшої кількості сучасних неологізмів, оскільки це доступний засіб отримання інформації для широкого загалу.

Розділ III. Мова засобів масової комунікації

127

ЛІТЕРАТУРА 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. 2. Мазурик Д. Лексичні інновації 90-х років ХХ століття в системі української мови / Д. Мазурик //Українська філологія: школи, постаті, проблеми. – Львів, 1999. ч.2. – С. 156-163. 3. Рідне Прибужжя / засн.: облрада, ОДА, редакція газети. – 1991, січень. – Миколаїв: «Газетно- журнальне видавництво Миколаївської обласної ради», 1991 – 4 шпальти. – Щотижн. – 2013, № 1-52. (РП) 4. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): Монографія / О. А. Стишов – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с. 5. Український Південь: загальноукр. тижн./ засн.: Миколаївська крайова організація НРУ, – 1993, листопад. – Миколаїв, 1993 – 2 шпальти. – Щотижн. 2013, №1- 46. (УП)